

Genero-segregazioa lan-merkatuan: kausak eta konponbideak

Ainhoa Osés
David Martínez de Lafuente
Sara de la Rica

Egikaritze-
laburpena

Laburpena

Genero-segregazioa lan-merkatuen ezaugarri iraunkorrenetako bat da. Fenomeno horren garrantzia bereziki nabarmena da Euskadin eta Espainian, pertsonen erdiak baino gehiagok lanez aldatu beharko bailukete generoaren bidezko banaketa lortzeko. Azterlan honek ebidentzia berria ematen du lanerako segregazioaren kausa potentzialei dagokionez, eta baita politika publikoak erronka horri aurre egiteko izan ditzakeen irtenbideei buruz ere. Horretarako, eskala handiko bi inkestaren diseinuan eta analisisian oinarritzen da lana, ia 6.000 pertsonari zuzenduta. Emaitzen arabera, emakumeek autokontzeptu-maila altua izateak genero-ikuspegitik segregatuta ez dauden lanbideetara eramaten ditu. Gizonentzat, ordea, matematikan edo zientzietan emakumezko erreferente bat izateak mota horretako lanbideetara hurbiltzen ditu. Baina gizonen eta emakumeen okupazio-mota gehien zehazten duen faktorea, zalantzarik gabe, aukeratutako ikasketa-eremua da. Hori dela eta, honako galdera hau sortzen da: zergatik aukeratzen dituzten gizonak eta emakumeek aukera akademiko desberdinak? Emaitzek erakusten dutenez, matematikarekiko antsietatea da pertsonak STEM ikasketetatik gehien urruntzen dituen faktorea, eta osasunarekin, hezkuntzarekin, administrazioarekin edo humanitateekin lotutako ikasketetara hurbiltzen ditu. Emaitza horrek garrantzi berezia hartzen du kontuan hartuta matematikarekiko antsietateak biztanleriaren erdiari eragiten diola, eta eragin askoz handiagoa duela emakumeengan. Bestalde, emakumeek lan atributuak gizonak baino gehiago balioesteak (hala nola ordutegi-malgutasuna edo lanean aurrera egiteko aukerak) ez du laguntzen ulertzen emakumeek zergatik aukeratzen dituzten lanbide feminizatuak; izan ere, emakumeek gehien baloratzen dituzten ezaugarri horiek gehiago agertzen dira gizonen presentzia handiagoa duten lanbideetan. Okupazio-segregazioari aurre egiteko irtenbideei dagokienez, azterlan honek erakusten du biztanleriaren erdiak babesten dituela lotutako politika mota horiek. Hala ere, gizonen eta emakumeen iritzia bereziki polarizatuta daude Euskadin. Azkenik, esperimentu bat egiten da matematikan erreferentea den emakume baten esku-hartzeak nerabeen pertzepzioak alda ditzakeen aztertzeko. Emaitzek erakusten dutenez, esku-hartzeari esker, pertsonak matematika erabilgarriagozat eta aplikagarriagozat jotzen dute. Halaber, esku-hartzeak pertsonen interesa edo lan-proiektzioa sustatzen du matematikarekin lotutako enpleguetan. Emakumeentzat, esku-hartzeak matematikarekin lotutako enpleguei buruzko ikuspegi estereotipatuak zuzentzeko aukera ematen du. Azterlan honek politika publikoen gomendioak proposatzen ditu okupazio-segregazioari aurre egiteko.

iseak

Eusko Jaurlaritzako Lan eta Enplegu Sailak 2023an kofinantzatutako azterlana. Lan eta Enplegu Saileko langileei eskerrak eman nahi dizkiegu egindako elkarreragin emankorreatatik; 40dB-ri, txosten honen oinarri diren inkestak ezartzeagatik; Lucía Gorjóni, txostena aberasteko egin dituen ekarpen paregabeengatik; Petr Mariel eta Ainhoa Vegari, hautaketa diskretuko ereduak ezartzen laguntzeagatik; eta Gonzalo Romerori, nerabeei egindako inkestaren analisi deskribatzailean emandako laguntzeagatik.

Egikaritze-laburpena

Genero-segregazioa, edo genero-banaketa desberdina zenbait lanbidetan, lan-merkatuen ezaugarri iraunkorrenetako bat da maila globalean. Eraginkortasun ekonomikoaren ikuspegitik, segregazioak biztanleriaren gaitasunen gutxiegitasuna eragiten du, batez ere gaur egungo polarizazio-testuinguruan, eskulanaren eskasia okupazio segregatueta areagotzen baita (Miller et al., 2004). Ekitatearen ikuspegitik, segregazioa da, oraindik ere, generoko soldata-arraila ulertzeko faktore nagusia (Bishu & Alkadry, 2017). Era berean, segregazioak genero-rolak edo estereotipoak iraunarazi edo indartu ditzake, aukera profesionalak eta, azken batean, gizartearen aurrerabidea mugatuz.

Euskadin eta Espainian, biztanleriaren erdiak baino gehiagok lanez aldatu beharko luke lan-merkatuan generoaren bidezko banaketa lortzeko. Zifra honek Europar Batasuneko batez bestekoa gainditzen du eta, gainera, nahiko egonkor mantendu da azken hamarkadetan, nahiz eta emakumea gero eta gehiago sartu den lan-merkatuan eta arau sozialetan aldaketak izan diren arren.

Azterlan honek ebidentzia berria ematen du (1) Espainian eta Euskadin genero-bereizketan laguntzen duten faktoreei buruz, eta (2) erronka horri aurre egiteko baliagarriak izan litezkeen politika publikoko ekintzei buruz. Horretarako, azterlana eskala handiko bi inkestaren diseinuan eta analisisan oinarritzen da lana, ia 6.000 pertsonari zuzenduta. Beste datu-base batzuetan jaso ohi ez den informazioa biltzeaz gain, inkesta hauek bi ariketa esperimantal jasotzen dituzte. Alde batetik, helduei egindako inkestak lan-ezaugarri desberdinen arabera preferentzietan genero-desberdintasunak aztertzea ahalbidetzen duen esperimentu bat barne hartzen du. Bestalde, nerabeei egindako inkestak esku-hartze esperimental bat du, bideo bidezkoa, emakumezko erreferenteekiko esposizioak matematikari buruzko pertzepzioetan duen eragin kausala aztertzeko. Inkestetako datuak beste informazio-iturri batzuekin osatzen dira, inkesten bidez kuantifikatu ezin diren gai gehigarriei heltzeko.

Nola bereizten dira gizonak eta emakumeak erabaki profesionaletarako garrantzitsuak diren alderdietan?

- 1. Desberdintasun biologikoak.** Desberdintasun biologikoak egon badaitezke ere, ez dirudi nahikoa direnik gaitasun kognitiboaren genero-desberdintasunak azaltzeko, batez ere ingurune sozialak funtsezko zeregina duelako garunaren garapenean.
- 2. Testuinguru-desberdintasunak.** Emakume nerabeek gizonek baino konfiantza eta motibazio txikiagoa dute matematikarekin lotutako ikasketekin jarraitzeko. Hala ere, matematikaz haratago, emakumeek laguntza akademiko handiagoa sentitzen dute, oro har, irakasleen eta gurasoen aldetik. Bi gertakari horiek bat datoz emakumeek STEM eremuan duten ordezkartza txikiagoarekin, batetik, eta goi-mailako hezkuntzan emakumeek duten presentzia handiagoarekin, bestetik.
- 3. Desberdintasun psikologikoak.**

- **Matematikarekiko antsietatea.** Pertsonen erdiek matematikarekiko antsietatea dute. Era berean, faktore hori hedatuago dago emakumeen artean gizonen artean baino, emakume nerabeen ia % 62ri eragiten baitie, eta gizonezko homologoen ia % 55i.
- **Genero-estereotipoak.** Emakumeek gizonen baino oposizio irmoagoa egiten diete genero-estereotipoei dagokionez. Estereotipoek erabaki indibidualetan nola eragin dezaketen alde batera utzita, enplegatzailerak oztopoak ere jar diezazkieke pertsonari, beren generoaren arabera gizartratzea edo integrazioa zailduz.
- **Matematikaren balio subjektiboa.** Emakume nerabeek gizonen baino neurri handiagoan uste dute matematikak erabilgarritasun eta aplikagarritasun txikiagoa duela. Halaber, gizonen zein emakumeek uste dute bizitza pertsonala eta profesionala uztartzea zailagoa dela matematikarekin lotutako enpleguetan beste enplegu batzuetan baino. Ideia hori are hedatuago dago emakumeen kolektiboan. Bestalde, emakume nerabeek uste dute matematikak erabilgarritasun eta aplikagarritasun txikiagoa duela, gizonen iritziekin alderatuz. Azkenik, gizonen eta, batez ere, emakumeek uste dute bizitza pertsonala eta profesionala uztartzea zailagoa dela matematikarekin lotutako enpleguetan beste enplegu batzuetan baino.
- 4. **Desberdintasun kognitiboak eta aspirazionalak.** Matematika-maila jakin baterako, emakumeek batez besteko errendimendu hobea lortzen dute gazteleran DBHn. Hori ez da gertatzen lehen hezkuntzan, eta, beraz, zenbait faktorek, hala nola faktore psikologikoen, lagundu lezake arrakala hura ulertzen. Jatorria alde batera utzita, abantaila konparatibo honek STEM eremuko genero-arrakalaren zati bat azal lezake. Azkenik, gizonen eta emakumeen helburu pertsonalak eta lan-arlokoak antzekoak dira. Hala ere, gizonezko nerabeek emakume nerabeek baino neurri handiagoan ikusten dute beren burua matematikarekin lotutako enpleguetan.
- 5. **Lan-atributuen inguruko preferentzia desberdintasunak.** Emakumeak prest daude soldataren proportzio handiagoa sakrifikatzeko lanpostuan monetarioak ez diren beste ezaugarri batzuk lortzearen truke. Salbuespen bakarra landorduek dira, Espainia osoan gizonen eta emakumeek modu berdinean baloratzen duten ezaugarria. Aztertutako atributuen artean, abertsio nabarmena gertatzen da eskakizun fisiko handiak dituzten enpleguei dagokionez. Nahiz eta gizonen eta emakumeen atributu hori ordaintzeko prestasun handia duten, emakumeen aldeko genero-aldea nabarmena da. Lanpostura joateko denbora eta ordutegi-malgutasuna gehiago baloratzen dituzte emakumeek gizonen baino.

Zer lotura dute faktore horiek genero-segregazioarekin?

Helduei egindako ISEAK inkestaren bidez, lan-merkatuan genero-segregazioa ulertzeko garrantzia izan lezaketan mekanismoak aztertzen dira. Generoaren arabera segregazioari dagokionez, bai lanbideetan, bai ikasketen hautaketan, honako aurkitzen da:

1. **Ikasketen hautaketa funtsezkoa da ondorengo lanbide-segregazioa ulertzeko.** Arlo teknikoko ikasketek emakumeak gutxiago feminizatuta dauden enpleguetara eramaten dituzte, eta gizonak, berriz, enplegu maskulinizatuagoetara. Aitzitik, osasunaren, hezkuntzaren eta zainketa eremuetako ikasketek okupazio feminizatuagoetara eramaten dituzte emakumeak, eta gizonak gizonen gehiegizko ordezkariak duten lanbideetatik urruntzen dituzte.

2. **Autokontzeptu maila handiagoa –adimena alda daitekeela sinestea, helburuak lortzeko konfiantza propioa eta/edo lehiarako zaletasuna– enplegu feminizatuagoak dituzten emakumeengandik urruntzearekin lotzen da.** Lehiarekiko abertsioak arrisku gutxiagoko erabakiak hartzea eramaten ditu emakumeak (Combet, 2023) eta okupazioaren segregazioaren zati bat azal dezake (Kleinjans, 2009).
3. **Zientziaren edo matematikaren esparruan erreferente femenino bat izatea gizonak gutxien maskulinizatutako enpleguak aukeratzearekin lotzen da.** Badirudi faktore horrek ez duela eraginik emakumeek gutxi gorabehera feminizatutako lanbideen hautaketan. Eraitza hori garrantzitsua izan liteke, politika publikoek, erreferenteen esku-hartzearen bidez, STEM eremuan emakumeen parte-hartzea sustatzea izan baitute helburu (Breda et al., 2023).
4. **Matematikarekiko antsietatea da pertsonak STEM ikasketetik gehien urruntzen dituen faktorea.** Antzera, matematikan tentsio-maila handiena duten pertsonak joera handiagoa dute osasunarekin, hezkuntzarekin, administrazioarekin edo hizkuntzarekin (HEAL) lotutako ikasketak egiteko. Era berean, jarduera matematikoa STEM ikasketak egiteko probabilitatea handitzearekin lotzen da (eta kontrakoa HEAL ikasketekin). Azpimarratzekoa da, matematikarekiko antsietatea eta errendimendua lotuta egon daitezkeen arren, arlo horretako ikerketak erakusten duela matematikarekiko antsietateak STEM ikasketen aukeraketatik urruntzen dituela pertsonak, haien trebetasuna edozein dela ere (Daker et al., 2021).

Bestalde, lan-lehentasunen eta lanbide-bereizketaren arteko aldeak aztertzen dira:

5. **Emakumeek gizonak baino gehiago baloratzen dituzte lan-arloko zenbait ezaugarri, baina horrek ez du esan nahi emakumeek zeregin feminizatuak aukeratzen dituztenik, oro har;** izan ere, ezaugarri horiek presentzia handiagoa dute beste okupazio mota batzuetan.
6. **Zehazki, ordutegi-malgutasuna edo lan-progresiorako aukerak gutxiago ematen dira enplegu feminizatuetan, eta, hala ere, emakumeek gizonak baino gehiago baloratzen dituzte** (beren soldataren zati handi bat sakrifikatu nahi lukete ezaugarri horien truke). Hau da, atributu horiek ez dira emakumeak enplegu feminizatuera eramaten dituzten arrazoiak.
7. **Emakumeek ahalegin fisiko handia eskatzen duten zereginetik duten abertsioa ez dator bat feminizatutako zeregin askok eskatzen duten esfortzu handiarekin,** hala nola makurtzea edo luzaroan ibiltzea. Hala ere, okupazio maskulinizatuak aztertuz gero (ahalegin fisiko handia dutenak), emakumeen abertsio horrek segregazioaren zati bat azal lezake. Etorkizuneko azterlanek gai horiek azter ditzakete; izan ere, zoritxarrez, inkestak ez ditu jasotzen ahalegin fisikoaren intentsitate-maila desberdinak.
8. **Gizonak eta emakumeak antzeko lehentasunak dituzte lanorduetan, eta enplegu feminizatuak lan-intentsitate txikiagoa dute.** Horrek erakusten du emakumeak enplegu feminizatuetan daudela partzialtasunarekin zerikusirik ez duten beste arrazoi batzuegatik. Hori lan-merkatuan dauden emakumeen nahi gabeko partzialtasun-tasa handiekin lotzen da (Gorjon & de la Rica, 2024).
9. **Azkenik, emakumeak beren lehentasunengatik feminizatutako enpleguetan egotea justifika dezaketen ezaugarri bakarrak honako hauek dira: (1) lantokira joateko denbora**

(txikiagoa enplegu feminizatuetan) eta, neurri txikiagoan, (2) lanaldia murrizteko aukera, soldata proportzionalki murriztuta. Bigarren atributu hori gehiago agertzen da enplegu feminizatuetan maskulinizatuetan baino, baina neurri handiagoan nagusitzen da genero-oreka duten enpleguetan.

10. **Emakumeen preferentzia lekualdatzeko denbora gutxiago behar duten enpleguengatik ondorioak izan ditzake generoko soldata-arrailan, baldin eta soldaten penalizazioa egongo balitz lanerako joan-etorriak murrizteagatik**, enpleguen geografiaren arabera, Liu & Suk (2022) erakusten duen bezala.

Zer pertzepzio dute herritarrek segregazioarekin lotutako politika publikoei dagokionez?

Pertsonen erdiak genero-bereizketari heltzeko politika batzuen alde daude, 5.000 pertsona helduri egindako ISEAK inkestaren arabera. Hala ere, politika horrekiko onarpena askoz zabalagoa da emakumeen artean gizonen artean baino.

Iritziak polarizatuagoak daude Euskadin. Emakumeak politika horien aldekoak dira Espainiako batez bestekoa baino, eta gizonak, berriz, Espainiako batez bestekoaren azpitik daude.

1. **Aitatasun-baimena berdintzea gizonen eta emakumeen artean.** Politika horretan, gizonen onarpena eta emakumeena pareka daitezke Espainian. Hori ez da gertatzen Euskadin, gizonen kasuan proportzio hori txikiagoa baita.
2. **Ikasleen gaitasunetan oinarritutako orientazioa hezkuntza-etapan.** Euskadin, emakumeek gehien babesten duten politika da ikasleak hezkuntza-etapan orientatzea, beren gaitasunen arabera.
3. **Lanaldia lau egunera murriztea.** Politika horrek hiru emakumetik biren babesa jasotzen du (Euskadiko gizonen % 55).
4. **Erakunde eta enpresentzako laguntza ekonomikoak, sexu minoritarioa kontratatzeke eta prestatzeko.** Iritzietan genero-tarte handia dago, eta gizonen babesaren erdia baino gutxiago jasotzen dute.
5. **Kuoten ezarpena.** Hau da politikarik eztabaidatuena: pertsonen heren bat baino gehiago zalantzati agertzen da. Hala ere, emakumeen erdiak baino gehiagok babesten dute, eta gizonen % 20 eta % 30 artean berariaz aurka agertzen dira.
6. **Curriculum Vitae itsuak.** Euskadiko gizonen erdiak baino gutxiagok babesten du *Curriculum Vitae* itsuen ezarpena, hein batean proportzio handi batek ez duelako iritzirik politika horri dagokionez.

Matematikako emakumezko erreferente baten esku-hartzeak alda al ditzake nerabeen pertzepzioak?

600 neraberi egindako ISEAK inkestaren bidez aztertzen da emakume matematiko baten esku-hartzeak aukera ematen duen ikasleek matematikarekin lotutako gaietara buruz dituzten pertzepzio negatiboak aldatzeko. Esku hartzea bideo batean oinarritzen da, pertsonen erdiei erakusten

zaiena ausaz, eta matematikaren erabilgarritasunarekin eta haren aplikagarritasunarekin, inpaktu sozialarekin eta matematikarekin lotutako zereginetan genero-orekak duen garrantziarekin lotutako gaiak azpimarratzen dira.

1. **Nerabeek matematikaren erabilgarritasunari eta aplikagarritasunari buruz duten pertzepzioa hobetu egiten da esku-hartzeari esker.** Matematika abstraktuak eta ez oso aplikagarriak direlako ideia edo matematika erronka globalen aurkako borrokan aplikagarriak ez direlako pertzepzioa nahiko hedatuta dago ikasle nerabeen artean. Esku-hartzeak aldaketa positiboa erakusten du pertzepzio horietan, eta antzeko eragina du gizonentzat eta emakumeentzat.
2. **Esku-hartzeak pertsonen interesa edo proiektzioa sustatzen du matematikarekin lotutako enpleguetan, eta eragin hori handiagoa da emakumeentzat gizonentzat baino.** Emaidza horrek garrantzi berezia hartzen du kontuan hartuta, oinarrian, emakumeek neurri txikiagoan ikusten zutela beren burua matematikarekin lotutako enpleguetan.
3. **Esku-hartzeari esker hobetu egiten da emakumeek matematikarekin lotutako enpleguei buruzko estereotipo jakin batzuei buruz duten pertzepzioa – adibidez, bizitza pertsonala eta profesionala uztartzeko gaitasun txikiagoa dutela enplegu hauek.** Eragin hori ez da esanguratsua gizonentzat.
4. **Esku-hartzeak ondorio positiboak ditu adimena malgua delako ideian, eta adimena ahalegin eta dedikazioaren bidez gara daitekeelako ideian. Efektu hori gizonentzat bakarrik da esanguratsua.** Nabarmentzekoa da gizon nerabeek adimenaren xaflakortasunean gutxiago sinesten zutela.
5. **Aitzitik, esku-hartzeak ez du eraginik pertsonen autokontzeptu-mailan (matematikarekiko tentsio-mailan, esaterako), ezta emakumeak esparru horretan sartzeak duen garrantziari buruzko pertzepzioetan ere.** Lehen emaitza intuizioarekin bat dator, baina bigarrena harrigarria izan daiteke, esku-hartzea, neurri handi batean, gai horretan ardazten baita.

Politika publikoetarako gomendioak

1. **Matematikaren arloan pertsonalizatutako tutoretza-programak** arrakasta handiko tresna dira, kostu moderatuan (Nickow et al., 2020). Programa horiek eragin positiboa izan dezakete errendimendu txikiko ikasleen errendimenduan eta hezkuntza-asmoetan (Ramirez et al., 2018; Gortazar et al., 2023). Emakumeek batez besteko errendimendu txikiagoa dutenez matematikan, bai eta antsietate handiagoa ere gaiarekin lotutako gaietara aurre egiteko orduan, tutoretza mota horiek, azken batean, STEMen parte hartzea sustatu ahal izango lukete.
2. **Zientziaren edo matematikaren arloko erreferenteen esku-hartzeak (“role models”)** bereziki garrantzitsuak izan daitezke emakumeak STEM eremura erakartzeko (González-Pérez et al., 2020; Breda et al., 2023; baita azterlan honen emaitzak ere), eremu horretako kide izatearen sentimendua sustatuz. Horrelako esku-hartzeen onuretako bat kostu txikiarekin lotuta dago.

3. **Matematikarekiko antsietatea alderatzeko ekintzak.** Pentsamoldea aldatzeko diseinatutako esku-hartzeak eraginkorrak izan dira hainbat testuingurutan, porrota hobekuntza fisiko gisa nabarmentzeko. Ekintza horiek antsietateari aurre egiteko ideiaaren inguruan egituratzen dira, antsietatea saihestu beharrean. Horrela, idazkera adierazkorrak (matematikako azterketa baten aurretik sentimenduak adieraztea) errendimendua hobetu dezake matematikan eta antsietatea gutxitu; faktore hauek emakumeen artean hedatuago daude (Park et al., 2014). Aldi berean, ahaleginaren garrantzia indartzeko esku-hartzeak eta hori malgua dela pentsatzeak hobekuntza akademikoak ere ekar ditzakete (Alan et al., 2019).
4. **Ikasleei beren errendimendu erlatiboari buruzko informazioa ematea,** beren ikaskideen errendimenduaren gaitetik edo azpitik dauden jakiteko aukera emanez: horrek hobekuntzak eragin ditzake kohorte gazteen errendimendu akademikoan, bereziki irakasgai zientifikoetan, hala nola matematikan, errendimendu txikiagoko ikasleei kalterik egin gabe (Azmat & Iriberrri, 2010). Hala ere, ondorioak testuinguruaren eta kolektiboaren arabera alda daitezke (Azmat et al., 2019), eta, beraz, ekintza hau kontuz ezarri beharko litzateke.
5. **Ikasleak orientatzeko eta lan-irteerei buruzko informazioa emateko programa profesionalizatuak.** Alde batetik, ikasleak beren gaitasunen arabera orientatzeak emakumeen parte-hartzea bultzatu lezake STEM eremuan, batez ere errendimendu matematikoaren genero-arrakala handitu aurretik. Bestetik, ikasketetako lan-irteerei buruzko informazio gehiago izateak erabaki informatuak hartzen lagun liezaieke pertsonei.
6. **Enplegu feminizatuen lan-prekarietatearen aurkako ekintzak eta genero-banaketa ekitatiboa sustatzea zaintzari eta etxeko ardurei eskainitako denboran.** Lehenengo ekintzak gizonen parte-hartzea bultzatu lezake horrelako enpleguetan (ELGA, 2017). Bigarrenak emakumeek lan-merkatuan duten partaidetza aldi berean handitzea eta segregazioa murriztea lor lezake (Gorjon & de la Rica, 2024).